

Ur [Tidsignal nr 12](#) 2014 (Tema: Krig och fred)

Ilja Budrajtskis

Hoppet i en hopplös situation

När de fosterländska känslorna svallar och krigspropagandan vräks ut genom alla medier och tränger in i allt och alla, då måste de som fortfarande ser klart – hur få och isolerade de än är – gå mot strömmen. Det var de socialistiska krigsmotståndarnas hållning 1914 och det är den position Ilja Budrajtskis och hans kamrater i Ryska socialistiska rörelsen intar i dag.

Texten skrevs i juli 2014, fyra månader efter att 50 000 demonstranter hade tågat genom gatorna i Moskva för att kräva fred i Ukraina och stopp för rysk inblandning i konflikten. Den 23 september samlades folk åter igen för att säga nej till kriget. Uppgifter på antalet deltagare i Moskva varierar mellan 30 000 och 40 000. Enligt polisen var de bara 5 000.

Varför finns det ingen antikrigs-rörelse i Ryssland? Varför är det så få idag som är redo att gå ut på gatorna och öppet fördöma att regeringen förlänger kriget i östra Ukraina? Vi fortsätter att ställa oss dessa frågor, vi som för inte så många månader sedan gick med i fredsmarschen i Moskva den 15 mars. Vi är en krympande skara men ännu allvarligare är att till och med de som fortfarande har kvar motståndandan inte längre är övertygade om att protesterna kan förändra något.

Det som förenar olika sociala och kulturella grupper i det nya krigstillstånd (eller förkrigstillstånd) som Ryssland sjunker allt djupare i, är den kvävande och obehagliga känslan av fullständig maktlöshet inför konflikterna mellan staterna. Utan möjlighet att självständigt orientera sig, blir varje medborgare överväldigad av nyhetsflödet. Det går inte att stå emot psykologiskt, så man kapitulerar inför händelseutvecklingens obegripliga och ogenomskådliga logik, som framstår som omöjlig att påverka. ”Kan inte kriget styras, så styr kriget medvetandet”, skrev Lev Trotskij om det krig i början av förra seklet som några få med oro och ångslan drar sig till minnes idag.

Just nu står de olyckliga invånarna i Donetsk och Lugansk i centrum för krigets destruktiva sammandrabbningar. Vittnesmålen som sprids i sociala medier – meddelanden om döda, bilder på förstörelsen efter artilleribombardemangen, vädjan om empati och svar till de drabbade – är offrens röster, rösterna från dem som redan har förlorat. De delar inte upp sig i anhängare av ”Nya Ryssland” eller ett ”Enat Ukraina”. De väntar inte på att ”deras sida” ska segra. De väntar bara på fred – oavsett på vilka villkor och oavsett vilken sida som erbjuder den. Tillsammans med byggnaderna, infrastrukturen, skolorna och sjukhusen har nästan hela samhället i östra Ukraina rivits till grunden. Det betyder att den sida som segrar och kan upprätta någon form av stabilitet även i de rykande ruinerna skulle belönas med trohet till en grad som ingen stat kan drömma om i fredstid.

Vågorna från denna barbariska förstörelse sköljer över människorna på bägge sidor av gränsen. Sedan i mars i år är det en vanlig uppfattning att all inrikespolitik verkar ha upphört i Ryssland. Mer än så. Man kan slå fast att filosofen Jacques Rancières definition av politik som ”en form av mänsklig aktivitet baserad på oenighet” snabbt har upphört att gälla, och istället har politiken nått sin perfektion som ”konsten att styra samhället”. Allt som avviker ens en millimeter till höger eller till vänster från presidentens linje devalveras direkt och berövas minsta glimt av självständig tanke. De som försöker överrösta alla andra med att hylla staten är precis lika politiskt osynliga och maktlösa som de som kritiserar staten. Patrioterna som stödjer sin stat förvandlas till lydiga instrument. Liberalerna som kritiserar staten börjar medvetet eller omedvetet att låta som motståndarsidans advokater.

Krigets logik leder oundvikligen till att de styrande och folket blir en och samma identitet, de blir ett med varandra, och varje eventuellt försök till ”oenighet” tillintetgörs skoningslöst. Denna identitet bygger, i motsats till vad många tror, inte bara på den chauvinism som snabbt börjar dominera det kollektiva medvetandet. Krigets ”nationella enhet”, som vi nu närmar oss, hämtar sin styrka ur rädslan för instabilitet, ur folkets förväntan på beskydd uppifrån, av erfarenheten att de styrda och de styrande sist och slutligen ”sitter i samma båt”. Det är svårt att föreställa sig att medborgarna skulle ge staten en sådan otrolig handlingsfrihet i någon annan situation. Denna den styrande elitens seger över det egna samhället överväger – i alla fall på kort sikt – alla förluster genom sanktioner och internationell isolering.

Det är idag omöjligt att förutspå hur länge detta tillstånd kommer att vara. I tidigare fall i historien har ”nationell enighet i krigstid” i alla fall kunnat hålla majoriteten av befolkningen i absolut underkastelse i flera år.

Varför behöver vi en antikrigsrörelse idag? Vi måste ärligt erkänna att det i princip aldrig har gått att stoppa ett krig enbart genom folkliga protester, oavsett hur massiva protesterna varit.

Efter första världskrigets utbrott tog det mer än tre år av massdöd och förstörelse innan förespråkarna av en ”fred utan annekationer och skadestånd” gick från att vara en marginaliserad grupp i varje land till att bli en kraft som kunde ändra händelsernas gång. Den föredömliga protesterörelsen mot USA:s krig i Vietnam kämpade för att påverka opinionen i västvärlden under nära ett decennium, innan en ny president, ställd inför massiva förluster, slutligen började dra tillbaka trupperna. Och när den största antikrigsdemonstrationen i historien samlade över en miljon deltagare i London för att protestera mot invasionen av Irak 2003, ignorerades den helt av Tony Blairs regering.

Men även när antikrigsrörelsen simmar mot strömmen har den en viktig funktion: Att sprida sanningen. Den statliga propagandan, som de senaste månaderna har visat sin enorma styrka, ljuger inte bara för sakens skull. Under krigstillståndets rådande ”nationella enighet” är lögnen direkt bunden till själva krigshandlingarna och blir till det viktigaste vapnet på ”hemmafronten”. Att tro på dessa lögner och att bidra till att de sprids blir en moralisk plikt för varje medborgare som börjar se som sin uppgift att försvara ”statens intressen”. De senaste månaderna har många av oss upptäckt att vi kan komma nära sanningen bara genom att jämföra lögner från båda sidor i kriget. Idag har vi inget annat val, men det medför en enorm fara om vi börjar luta åt att låta oss övertygas mer den ena av sidorna.

Om antikrigsrörelsen verkligen vill bli en ifrågasättande kraft i samhället, måste den inta en ”tredje ståndpunkt”. Offren, de besegrade och skrämde, alla som har förlorat sina röster till följd av krigstillståndets ”nationella enighet”, måste få sin röst genom antikrigsrörelsen. En sådan rörelse ska i första hand inte döma vilken av de stridande sidorna som har mest eller minst ansvar. Den ska inte försöka ”förstå” dem som aldrig har velat förstå oss.

Just därför kan antikrigsrörelsen i Ryssland bara bli ärlig och framgångsrik om vi är motståndare mot vår egen regering och går samman med antikrigs-rörelsen i Ukraina som på samma sätt måste vara motståndare mot sin regering. Både i Moskva och i Kiev måste vi om och om igen ifrågasätta statens anspråk på att vara den enda företrädaren för ”nationen”.

Denna ”tredje ståndpunkt” – som knappt hörs eller syns – kan lätt gå förlorad i den humanistiska hängivenheten hos dem som, medvetet eller omedvetet, ger efter för lögnen om ”statens intresse”. Om en analys av situationen i Donbass helt bortser från den ryska inblandningen, och bara ser konflikten som ett inbördeskrig där oligarkerna och regeringen i Kiev strider mot sitt eget folk – eller om man tvärtom bara beskriver kriget som en dold rysk invasion och konsekvent ignorerar alla interna faktorer bakom konflikten i Ukraina, blir det bara en variant av ”krigslist”.

Att tala sanning handlar inte bara om att avslöja propagandan, utan också att visa på varför det

blir krig: militär upprustning, kamp om fördelning av marknader och egendom, elitens strävan efter att få total kontroll över de underlydande. För hundra år sedan framstod ett sådant budskap som radikalt, utopiskt och naivt, men i slutändan förändrade det världen.

Den kunskapen kan väcka hopp i en hopplös situation.